

ČESKÁ REPUBLIKA

R O Z S U D E K

J M Ě N E M R E P U B L I K Y

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Dagmar Nygrínové a soudců JUDr. Marie Turkové a JUDr. Petra Průchy v právní věci žalobce: **J. D.**, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, v řízení o kasační stížnosti žalované proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 26. 1. 2007, č. j. 57 Ca 127/2006 - 29

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **s e z a m í t á .**
- II. Žádný z účastníků **n e m á** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

O d ů v o d n ě n í :

Žalovaná (dále též „stěžovatelka“) včas podanou kasační stížností napadá shora označený rozsudek Krajského soudu v Plzni, kterým bylo zrušeno její rozhodnutí ze dne 4. 1. 2006, č. X, a věc jí byla vrácena k dalšímu řízení. Tímto rozhodnutím byla zamítnuta žádost žalobce o poskytnutí jednorázové částky podle zákona č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politických vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů (dále jen „zákon č. 261/2001 Sb.“), o niž požádal jako osoba z rasových důvodů ukrývaná na území Československa (v jeho hranicích z 29. 9. 1938) od 12. 10. 1944 do 24. 1. 1945, a to z důvodu, že toto ukrývání stěžovatele nebylo prokázáno.

Proti tomuto rozhodnutí žalované podal stěžovatel včasnou žalobu (odvolání) prostřednictvím žalované, ve které uváděl, že za druhé světové války byl perzekuován Němci a musel se ukrývat před Němci a gardisty. Je neslyšící a neumí ani mluvit česky. Žádá o soudní průzkum co se týká jednorázového odškodného.

Žaloba byla nejprve usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 3. 2006, č. j. 12 Ca 28/2006 – 8, postoupena k vyřízení Krajskému soudu v Ústí nad Labem, poté bylo usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 8. 2006, č. j. Nad 17/2006 – 14, rozhodnuto tak, že místně příslušným k vyřízení věci se určuje Krajský soud v Plzni.

Rozsudkem Krajského soudu v Plzni, ze dne 26. 1. 2007, č. j. 57 Ca 127/2006 - 29, bylo rozhodnutí žalované ze dne 4. 1. 2006, č. j. X, zrušeno a věc jí byla vrácena k dalšímu řízení s odůvodněním, že žalovaná neopatřila žádné podklady pro ověření alespoň minimální míry pravděpodobnosti tvrzení žalobce, když porušila § 3 odst. 3 a 4, § 32 odst. 1 a § 46 správního řádu, a proto soud neměl podklady pro to, aby ověřil, zda je tvrzení žalobce o tom, že jsou u něho splněny podmínky pro přiznání jednorázového odškodnění, oprávněné či nikoliv.

Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka včasnou kasační stížnost, kterou opírá o důvod vymezený v § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Nezákonnost napadeného rozsudku spatřuje zejména v tom, že krajským soudem byla nesprávně posouzena právní otázka, týkající se vzniku nároku na jednorázovou peněžní částku podle zákona č. 261/2001 Sb., když soud vyslovil, že není možné stát na striktním názoru, že tvrzení oprávněných osob musí být bezpodmínečně svědecky prokázáno a dále, že je nutné uvědomit si skutečnost, že stěžovateli byly v době tvrzeného ukrývání 4 roky a tudíž si není schopen přesně do všech podrobností vybavit okolnosti svého ukrývání, natož svědecky prokázat pravdivost svých tvrzení. V této souvislosti soud vyslovil, že stěžovatelka je v dalším řízení povinna ověřit, zda tvrzení účastníka řízení je pravděpodobné a možné, a nikoliv trvat na bezpodmínečném prokázání všech okolností ukrývání. Teprve v případě, že by ze všech dostupných materiálů vyplývalo, že osada žalobce nebyla v rozhodné době vypálena, či že k vypalování osad a pronásledování Romů v dané oblasti nedocházelo, či by byla vyvrácena pravdivost tvrzení žalobce, bylo by namísto zamítavé rozhodnutí. Tímto právním názorem soud stěžovatelku zavázal pro další správní řízení.

S tímto názorem se však stěžovatelka neztotožňuje. Podle stěžovatelky je vznik nároku na peněžní částku podle § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. podmíněn splněním všech tam uvedených atributů, a není možné vycházet z pouhé pravděpodobnosti, že dané požadavky zákona splněny jsou. Zákonodárce do zákona nezpracoval ustanovení umožňující odstranit tzv. tvrdost zákona. Skutečnost, že od rozhodných událostí uplynulo několik desítek let a jejich pamětníci často již nežijí, je zřejmá, a stěžovatelka si ji uvědomuje, to však neznamená, že by v důsledku toho měla rezignovat na zásadu řádného prokázání tvrzených nároků a považovat za důkaz ničím nepodložená tvrzení účastníka řízení, případně soudem zmiňovanou pravděpodobnost pravdivosti jeho jednotlivých tvrzení. Pokud by vznik nároku na jednorázovou peněžní částku podle § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. byl závislý pouze na obecných historických skutečnostech týkajících se obsazení či vypálení konkrétní obce či osady německými vojsky (a jeho následného osvobození), pak by zmíněné zákonné ustanovení a podmínky v něm vymezené ztratily svůj význam, neboť zákonodárce by mohl vznik nároku na jednorázové odškodnění podmínit pouze domovskou příslušností žadatele židovského či romského původu k určité obci či osadě, o níž by bylo zjištěno či historicky známo, že byla v určité době německými vojsky obsazena či vypálena. Jak je zřejmé z § 5 zákona č. 261/2001 Sb., vznik nároku na jednorázovou peněžní částku i jeho výše se odvíjejí od délky ukrývání (přitom minimální

dobou ukrývání, s níž je spojen vznik nároku na peněžní částku je doba 3 měsíců), takže je nutné prokázat nejen samo ukrývání z rasových či náboženských důvodů, ale rovněž i přesnou dobu ukrývání. Stěžovatelka nemá v řízení o jednorázové peněžní částce podle zákona č. 261/2001 Sb. žádný prostor pro posuzování míry pravděpodobnosti jednotlivých tvrzení účastníka řízení a považuje proto za nepřipustné přiznat účastníku řízení jednorázovou peněžní částku pouze na základě zjištění, že jeho tvrzení jsou pravděpodobná a možná, a nepodařilo se prokázat, že nejsou nepravdivá. Právě takový právní názor však Krajský soud v Plzni vyslovil a stěžovatelku jím zavázal pro další řízení.

Stěžovatelka dále nesouhlasí ani s názorem krajského soudu, týkajícím se podkladů pro vydání rozhodnutí a posuzování věrohodnosti jednotlivých tvrzení účastníka řízení, kdy zmíněný soud vyslovil, že řízení před Ministerstvem obrany České republiky o vydání osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. a řízení před stěžovatelkou nemá totožný předmět, a proto tvrzení účastníka řízení v těchto jednotlivých řízeních není možné stavět proti sobě a dovozovat z nich nevěrohodnost těchto tvrzení. Stěžovatelka se s tímto názorem Krajského soudu v Plzni neztotožňuje, neboť ukrývání z rasových důvodů je ve smyslu § 2 odst. 1 bodu 5 zákona č. 255/1946 Sb. považováno za omezení osobní svobody z důvodu rasové perzekuce a tedy i skutečností zakládající nárok na vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. v kategorii „československý politický vězeň“. Podmínky pro přiznání statusu československého politického vězně osobě ukrývané z rasových důvodů a pojmové znaky charakterizované v § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. jsou prakticky stejné. K relevanci osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. ve vztahu k nároku upravenému § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. stěžovatelka poukazuje např. na rozsudek Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 3 Ads 74/2006. Stěžovatelka tedy nadále zastává názor, že s ohledem na shora uvedené skutečnosti postupovala zcela v souladu s § 32 odst. 1 s. ř. s., když si z vlastní iniciativy obstarala údaje z řízení o vydání osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. a následně jednotlivá tvrzení účastníka řízení vzájemně konfrontovala; v důsledku podstatných rozporů mezi jednotlivými tvrzeními účastníka řízení (zejména ve vztahu k období tvrzeného ukrývání) dospěla k závěru, že tato tvrzení jsou značně nevěrohodná.

Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhuje, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni v plném rozsahu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

Žalobce nepodal ke kasační stížnosti žádné vyjádření.

Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že kasační stížnost je podána včas, jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná a za stěžovatelku jedná osoba s předepsaným vysokoškolským právnickým vzděláním.

Nejvyšší správní soud dále přezkoumal napadený rozsudek v souladu s § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s. vázán rozsahem a důvody, které stěžovatelka uplatnila v kasační stížnosti.

Nejvyšší správní soud přitom neshledal vady podle § 109 odst. 3 s. ř. s., k nimž by musel přihlídnout z úřední povinnosti. Neshledal, že by řízení před soudem bylo zmatečné nebo bylo zatížené vadou, která mohla mít za následek nezákonné rozhodnutí o věci samé

a ani neshledal, že by napadené rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, nebo že by šlo o případ, kdy je rozhodnutí správního orgánu nicotné.

Kasační stížnost není důvodná.

Kasační stížnost byla podána z důvodu podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., podle něhož lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení. Nezákonnost napadeného rozsudku stěžovatelka spatřuje zejména v tom, že krajským soudem byla nesprávně posouzena právní otázka, týkající se vzniku nároku na jednorázovou peněžní částku podle zákona č. 261/2001 Sb., když soud vyslovil že žalovaná neopatřila žádné podklady pro ověření alespoň minimální míry pravděpodobnosti tvrzení žalobce, že jsou u něho splněny podmínky pro přiznání jednorázového odškodnění.

Jak Nejvyšší správní soud z obsahu spisu zjistil, žalovaná ve svém rozhodnutí s odkazem na ustanovení § 1 odst. 1, věta první, zákona č. 261/2001 Sb., nejprve uvádí, že se předmětný zákon vztahuje na občany České republiky, kteří splňují podmínky uvedené v § 1 odst. 1 bodě 1 písm. c) až f), bodě 2 a odst. 2 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, a bylo jim o tom vydáno podle § 8 citovaného zákona osvědčení, nebo kteří mají doklad, který toto osvědčení nahrazuje. Dále konstatuje, že Ministerstvo obrany stěžovateli osvědčení nevydalo, protože neprokázal splnění zákonem stanovených podmínek. Za této situace žalovaná sama posuzovala, zda žalobce je či není osobou uvedenou v § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb., tj., zda nepatří mezi občany České republiky, kteří se v době od 15. 3. 1939 do 8. 5. 1945 z rasových nebo náboženských důvodů ukrývali na území Československa v jeho hranicích z 29. 9. 1938, pokud za toto období již neobdrželi jednorázovou peněžní částku podle zákona č. 217/1994 Sb. Žalovaná dopisem ze dne 22. 9. 2005 upozornila žalobce na to, že údaje uvedené v jeho žádosti nejsou dostačující pro prokázání jeho nároku a vyzvala jej, aby tvrzené ukrývání časově upřesnil a důkazně doložil. Současně žalobce vyzvala k předložení stejnopisu rozhodnutí Ministerstva obrany o nevydání osvědčení. Na tuto výzvu žalobce reagoval dopisem ze dne 25. 10. 2005, kde uvedl, že se ukrývali před nacisty v lesích z rasových důvodů, neboť jim zapálili chatrče a posléze „měli přijít na řadu oni“. Dobu ukrývání vymezil od 12. 10. 1944 do 24. 1. 1945. O konci války se dozvěděli od partyzánů. Svědectví doložit nemůže, neboť svědci již nežijí. Žádné nové důkazy pro podporu svého tvrzení nepředložil a ani je neoznačil za účelem jejich provedení. Doklady prokazující ukrývání z rasových důvodů žalobce nepředložil ani Ministerstvu obrany České republiky. Dobu ukrývání v žádosti o vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. vymezil od roku 1944 do ledna 1945, kdy uvedl, že byl s rodiči nasazen na nucené práce, a dále se ukrývali v lesích od ledna 1945 do jara 1945. V odpovědi na výzvu k doplnění nezbytných údajů vymezil dobu ukrývání od 19. 5. 1943 do 20. 8. 1943. Svědky neuvedl. Stěžovatelka na základě provedených zjištění dospěla k závěru, že nebylo prokázáno, že žalobce je osobou, která se v době mezi 15. březnem 1939 a 8. květnem 1945 po dobu celkem nejméně 3 měsíců z rasových nebo náboženských důvodů ukrývala na území Československa v jeho hranicích z 29. září 1938. Na druhé straně stěžovatelka připustila, že přes rozporuplnost žalobcových tvrzení nebylo prokázáno ani to, že žalobce takovou osobou není. Nicméně vzhledem k tomu, že žalobce po seznámení se stavem řízení (dopisem ze dne

22. 9. 2005) a výzvě k předložení dalších důkazů, popř. návrhů na doplnění dokazování, žádné důkazy nenavrlh a návrhy nepodal, stěžovatelka rozhodla o zamítnutí žádosti.

Krajský soud v Plzni ve svém zrušujícím rozsudku stěžovatelce vytkl, že nedbala základních zásad správního řízení a povinnost důkazní vztáhla pouze na žalobce, čímž došlo k porušení § 3 odst. 3 a 4, § 32 odst. 1 a § 46 správního řádu. Stěžovatelce vytkl, že dovozovala rozpornost žalobcových tvrzení o době ukrývání s údaji, které uváděl žalobce v řízení před Ministerstvem obrany pro potřeby vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., přičemž řízení před stěžovatelkou a před Ministerstvem obrany České republiky nemá totožný předmět a proto tvrzení žalobce v těchto řízeních nelze stavět proti sobě. Stěžovatelka měla podle krajského soudu vycházet z doby ukrývání uváděné žalobcem pro řízení před ní a všemi dostupnými prostředky pravdivost tohoto tvrzení ověřit. Krajský soud zdůraznil účel řízení o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 261/2001 Sb., jímž je zjištění, zda žadatel je či není osobou, která má na tuto částku nárok. Povinností žadatele je uvést dostatečně potřebným způsobem skutečnosti, na základě kterých se domnívá o oprávněnosti svého nároku, aby se tak tyto skutečnosti mohly stát předmětem dokazování v rámci řízení. Povinností správního orgánu je pak všemi dostupnými prostředky ověřit, zda je tvrzení žadatele pravdivé a za tím účelem si opatřit potřebné podklady. Ve správním řízení nelze důkazní břemeno přenášet na žadatele, neboť toto podle zásad správního řízení leží zcela na správním orgánu (zejm. § 32 odst. 1 správního řádu). Krajský soud v této souvislosti poukázal na údaje poskytnuté žalobcem, který uvedl, že je účastníkem boje za osvobození podle § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb., neboť je romského původu, narodil se v obci Ďurková na Slovensku (v roce 1941) a před nacisty se ukrývali z rasových důvodů v lesích v době od 12. 10. 1944 do 24. 1. 1945, neboť jim byly zapáleny chatrče jejich cikánské osady. Posléze „byli na řadě oni“ a proto se ukryli na Červené skaly. O konci války se dozvěděli od partyzánů. Poté se vrátili zpět do rozbourané osady.

Krajský soud dovodil, že žalobce v řízení před žalovanou nabídl dostatečně konkrétní verzi reality, která by byla způsobitelná a měla se ze strany žalované stát předmětem dokazování. Poskytl tuto jedinou verzi a proto nelze tvrdit, že by údaje byly značně neurčité, rozporné a v důsledku toho nevěrohodné. Nelze je stavět do rozporu s tím, co uvedl v řízení před Ministerstvem obrany pro potřeby vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. Žalované byla známa konkrétní doba, místo a okolnosti ukrývání, a proto bylo na ní, aby se pokusila všemi dostupnými prostředky pravdivost tvrzení žalobce ověřit. Již v důvodové zprávě k zákonu č. 261/2001 Sb. zákonodárce uvedl, že podle dostupných údajů by odškodnění mělo dopadnout pravděpodobně na 3700 oprávněných osob, avšak žalovaná se nijak nezabývala tím, zda žalobce spadá do této zákonodárcem vymezené skupiny, ani nijak z historických či jiných pramenů neověřovala pravdivost údajů poskytnutých žalobcem. Krajský soud připomněl délku doby, po které stát přistoupil k odškodnění oprávněných osob, s tím že po tak dlouhé době není možné stát na striktním názoru, že tvrzení oprávněných osob musí být bezpodmínečně svědecky prokázáno, a to zejména za situace kdy žalobci v době tvrzeného ukrývání byly čtyři roky a navíc jde o osobu hluchoněmou. Úkolem žalované je tudíž ověřit, zda tvrzení žalobce je pravděpodobné a možné a nikoliv trvat na bezpodmínečném prokázání všech okolností ukrývání.

Nejvyšší správní soud předesílá, že v souladu s ustanovením § 1 odst. 1, věta první, zákona č. 261/2001 Sb., se předmětný zákon vztahuje na občany České republiky, kteří splňují podmínky uvedené v § 1 odst. 1 bodě 1 písm. c) až f), bodě 2 a odst. 2 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, a bylo jim o tom vydáno podle § 8 citovaného zákona osvědčení nebo kteří mají doklad, který toto osvědčení nahrazuje. Podle § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. se potom dále za účastníky národního boje za osvobození podle tohoto zákona považují též občané České republiky, kteří se v době od 15. 3. 1939 do 8. 5. 1945 z rasových nebo náboženských důvodů ukrývali na území Československa v jeho hranicích z 29. 9. 1938, pokud za toto období již neobdrželi jednorázovou peněžní částku podle zákona č. 217/1994 Sb.

Žalobci nebylo vydáno osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., a bylo tedy třeba zkoumat, zda je žalobce příp. osobou, na kterou míří § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb.

Především je nutno uvést, že Nejvyšší správní soud souhlasí s krajským soudem v tom, že zákon č. 261/2001 Sb. neukládá, že by osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. musely předložit osoby uvedené v § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. Zákon totiž v ustanovení § 1 odst. 1 uvádí, že se vztahuje na občany České republiky, kteří splňují podmínky uvedené v § 1 odst. 1 v bodě 1 písm. c) až f), v bodě 2 a odst. 2 zákona č. 255/1946 Sb., pokud jim bylo vydáno osvědčení podle § 8 citovaného zákona. Podle § 4 zákona č. 261/2001 Sb. je výslovně stanoveno, že ověřený opis osvědčení vydaného podle § 8 zák. č. 255/1946 Sb. předloží oprávněná osoba uvedená v § 1 odst. 1 a 2, tedy nikoliv osoba uvedená v § 1 odst. 3.

V této souvislosti poukazuje Nejvyšší správní soud na svou dosavadní judikaturu, od níž neshledal důvod se odchýlit. Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 9. 2003, č. j. 2 A 1164/2002 – OL – 21, publ. pod č. 203/2004 Sb. NSS, - „zákon č. 261/2000 Sb. je jedním z právních předpisů, jímž Český stát napravuje některé křivdy způsobené nacistickým a později komunistickým režimem v minulosti; jednotlivé zákony z této skupiny zakládají právní nároky na vyplacení jednorázových částek (v dalším textu „odškodnění“) různým skupinám (např. zákon č. 217/1994 Sb. československým politickým vězňům z období let 1939 – 1945 a pozůstalým po nich, zákon č. 39/2000 Sb. válečným veteránům, zákon č. 172/2002 Sb. osobám odvláčeným po válce do SSSR a táborů v jiných státech, atd.). Jednotlivé zákony stanovily okruh oprávněných osob se značnými odchylkami; to byla otázka věcného či politického řešení, teprve v druhé straně otázka právní a legislativní.

Podmínky vzniku nároků podle těchto zákonů jsou zpravidla vázány na poválečný zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících Československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Jednotlivé skupiny účastníků národního boje za osvobození byly odškodněny jednotlivými zákony shora zmíněnými. V zásadě lze říci, že zákon č. 217/1994 Sb. dopadá na československé politické vězně [§ 1 odst. 1 bod 1 písm. g) zákona č. 255/1946 Sb.], zákon č. 39/2000 Sb. na příslušníky Československé armády v zahraničí a příslušníky spojeneckých armád [§ 1 odst. 1 bod 1 písm. a) a b) zákona č. 255/1946 Sb.] a zákon č. 261/2001 Sb. na příslušníky Československé armády na

Slovensku, československé partyzány, účastníky domácího hnutí, účastníky povstání v květnu 1945 [§ 1 odst. 1 bod 1 písm. c) až f) zákona č. 255/1946 Sb.], dále na politické vězně po roce 1948, a – což je pro posuzovanou věc podstatné – na samostatně vymezenou skupinu osob z rasových nebo náboženských důvodů „soustředěných“ do vojenských pracovních táborů nebo osob z týchž důvodů se ukrývajících. Výjimečným předpisem popisované skupiny zákonů je zákon č. 172/2002 Sb., který zakládá nárok na odškodnění osobám odvěčeným do SSSR nebo sovětských pracovních táborů; konečně je tu skupina osob nuceně nasazených, kde odškodnění bylo řešeno cestou mezinárodního práva.

Pro posuzovanou věc má význam zvláštní vztah mezi zákonem č. 217/1994 Sb. a zákonem č. 261/2001 Sb. u kategorie „československých politických vězňů“, protože za určitých specifikovaných okolností může vzniknout nárok podle obou těchto předpisů (proto také zákon č. 261/2001 Sb. vyloučil z nároků ty, jimž bylo odškodnění již poskytnuto podle zákona č. 217/1994 Sb.).

Vymezení kategorie „československého politického vězně“ podle zákona č. 255/1946 Sb. (jeho § 2 odst. 1 bod 5) zahrnuje nejen osoby „vězněné“ nebo „internované“, ale také osoby „jinak“ omezené na osobní svobodě. Nárok na odškodnění se ale podle zák. č. 217/1994 Sb. odvíjel od doby „věznění nebo internace“. To ve svých důsledcích znamenalo, že osoby „jinak omezené“ na osobní svobodě (např. tím, že se ukrývaly nebo byly podle branných předpisů – především Slovenského štátu – soustředěny do vojenských pracovních táborů, což fakticky, ale nikoliv právně bylo možno postavit na roveň internace), se vymykaly dosahu zákona č. 217/1994 Sb., ačkoliv i jim bylo nebo mohlo být vystaveno osvědčení na kategorii politický vězeň, protože podmínky zák. č. 255/1946 Sb. splňovaly.

Zákonnou tvrdost, která tím vznikala (a také nejednotnost praxe, která zpočátku těmto osobám odškodnění nepřiznávala pro nesplnění zákonných podmínek „věznění nebo internace“, ale v některých případech v pozdějších letech již odškodnění bylo přiznáno), odstranil zákonodárce tím, že tuto kategorii osob (vojenské pracovní tábory a osoby ukrývající se) zařadil do samostatné skupiny pozdějšího zákona (§ 1 odst. 3 zák. č. 261/2001 Sb.), která není definována zákonným odkazem, ale vymezenými skutkovými znaky. Tak se stalo, že i u osob se statutem „československého politického vězně“ nelze vyloučit vznik nároku na odškodnění podle zák. č. 261/2001 Sb., protože zákon – který pracuje s enumerativním výpočtem oprávněných osob – skupinu uvedenou v § 1 odst. 3 výslovně odkazem na zák. 255/1946 Sb. nedefinuje. U skupiny osob vymezených v ustanovení § 1 odst. 3 zák. č. 261/2001 Sb. tedy nezáleží, jak uvedeno, na právním statusu, ale na splnění skutkových okolností – konec citace rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 A 1164/2002 – OL – 21.

Stěžovatelka v projednávané věci postupovala tak, že nejprve k žádosti žalobce, k níž připojil čestné prohlášení, že se mezi 15. březnem 1939 a 8. květnem 1945 ukrýval na území Československa (v jeho hranicích z 29. 9. 1938) a nepamatuje si přesně, kdy to bylo, řízení přerušila do skončení řízení o jeho žádosti o vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. Poté co Ministerstvo obrany žádost žalobce zamítlo, protože se neprokázalo, že žalobce je osobou, která splňuje podmínky pro vydání předmětného osvědčení, stěžovatelka sama posuzovala, zda žalobce je či není osobou uvedenou v § 1 odst. 3 zákona

č. 261/2001 Sb. Dopisem ze dne 22. 9. 2005 upozornila žalobce na to, že údaje uvedené v jeho žádosti nejsou dostačující pro prokázání jeho nároku a vyzvala jej, aby tvrzené ukrývání časově upřesnil a důkazně doložil. Žalobce v odpovědi ze dne 25. 10. 2005, jak bylo již výše uvedeno, uvedl, že se ukrývali před nacisty v lesích z rasových důvodů, neboť jim zapálili chatrče a posléze měli přijít na řadu oni. Dobu ukrývání vymezil od 12. 10. 1944 do 24. 1. 1945 s tím, že svědectví doložit nemůže, neboť svědci již nežijí. Žádné nové důkazy pro podporu svého tvrzení nepředložil a ani je neoznačil za účelem jejich provedení.

Mezi účastníky není sporu o tom, že osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. nebylo žalobci vydáno a bylo tudíž třeba zjišťovat, zda žalobce splňuje podmínky uvedené v ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. Stěžovatelka v napadeném rozhodnutí vyslovila názor, že musí být prokázáno

1. že se stěžovatel ukrýval,
2. že podstatou jeho ukrývání byly rasové nebo náboženské důvody,
3. že k ukrývání došlo na území Československa v jeho hranicích z 29. 9. 1938 v období mezi 15. 3. 1939 a 8. 5. 1945,
4. a že celková doba ukrývání činila alespoň 3 měsíce.

K tomu Nejvyšší správní soud uvádí, že je (a nebo by mělo být) historicky známou skutečností, že po vzniku samostatného Slovenského státu se Romové, společně se Židy stali neplnoprávními občany. Již 23. 6. 1939 vydal Krajský úřad v Bratislavě oběžník o nutnosti vykazovat Romy do jejich domovských obcí a zakázat jim obchodovat s koňmi. V lednu 1940 byl vydán nový branný zákon, který vylučoval ze služby ve Slovenské armádě Židy a Romy. Napříště měla být podle dalšího zákona o úpravě pracovní povinnosti Židů a Romů (29. 5. 1940) vykonávána jejich branná povinnost formou přidělení k pracovním jednotkám. Ministerstvo vnitra vydalo dne 18. 6. 1940 zvláštní vyhlášku, ve které byli definováni tzv. cikáni (úřední noviny 314/1940). V tam uvedené definici se jednalo o kombinaci rasového přístupu (původ osoby) s posouzením tzv. asociálnosti. Prakticky pak záleželo na jednotlivých obecních úřadech, kdo bude označen za „cikána“ a kdo bude považován za plnoprávního občana. Na základě vyhlášky Ministerstva vnitra ze dne 2. 4. 1941 začaly být zřizovány pracovní střediska pro Židy a pracovní útvary pro asociální muže (mj. pro Romy). Pracovní útvary pro tzv. asociální muže existovaly do 20. 11. 1941, kdy byly výnosem Ministerstva vnitra zrušeny. Od roku 1942 byly organizovány pracovní útvary (resp. tábory), ve kterých byli vězněni především Romové. Jednalo se o pracovní útvary na východním Slovensku se společnou hospodářskou správou v pracovním útvaru Hanušovce nad Toplou a další. Na jednotlivých místech potom tábory existovaly v podstatě až do roku 1944. 20. 4. 1941 vydalo Ministerstvo vnitra vyhlášku, která zrušila všechny kočovnické listy vydané Romům a nařizovala odstranit romská obydlí od cest a stavět je odděleně od ostatního obyvatelstva. Ministerstvo vnitra znovu připomenulo nutnost vystěhovat Romy z blízkosti veřejných cest v oběžníku ze dne 21. 7. 1943. Na základě těchto nařízení došlo na území Slovenska k vystěhování Romů z obcí nebo z jejich blízkosti na odlehlá místa. Jejich původní osady byly většinou zbourány a romské rodiny byly nuceny žít v provizorních podmínkách ve větší vzdálenosti od obcí. V jednotlivých obcích také využili nuceného vystěhování Romů ze svých obvodů ke stanovení hodin, ve kterých mohli Romové do nich vstupovat.

Trestem za porušení tohoto zákazu bylo bití a ostrhávání (prováděli četníci nebo příslušníci Hlinkových gard). V některých okresech byly četnické stanice vyzvány, aby sestavily seznamy Romů, které je nutné internovat. Z první poloviny roku 1944 jsou známy úvahy o řešení tzv. cikánské otázky z četnických kruhů a také ze strany představitelů tehdejšího režimu. V návrzích byli Romové označováni za rasově odlišné obyvatelstvo s dědičným sklonem k asociálnímu chování. Po vypuknutí Slovenského národního povstání přichází od konce srpna 1944 německá armáda. Podmínky života Romů se prudce zhoršily. Na mnohých místech docházelo k vypalování romských osad a k vraždění jejich obyvatel. Důvody mohly být různé – domnělá nebo skutečná spolupráce s partyzány, přisuzování krádeží vojenského materiálu Romům (na základě rasového předsudku o údajně dědičné asociálnosti), atp. K těmto hromadným exekucím docházelo především na středním a východním Slovensku. Tento teror pokračoval až do konce války. Na podzim roku 1944 se také přikročilo k realizaci myšlenky internace celých romských rodin. V průběhu tohoto roku byli nejprve soustředěni všichni romští muži z pracovních útvarů do útvaru v Ústí nad Oravou. Odtud byli potom přesunuti do tábora v Dubnici nad Váhom. Zde také vznikl dne 2. 11. 1944 tzv. zajišťovací tábor pro cikány. Tábor byl spravován slovenskými úřady, ale strážní službu v táboře vykonávali kromě slovenských četníků také němečtí vojáci. Životní podmínky v táboře byly katastrofální. Nedostatečná výživa a špatné hygienické podmínky měly za následek v zimě 1944/1945 vypuknutí tyfové epidemie. Tábor zanikl po útěku strážního personálu 8. 4. 1945 (citováno ze zprávy Mgr. P. L. – Muzeum romské kultury – „Romové na Slovensku 1939 – 1945“).

Z výše uvedeného vyplývá, že Romové na Slovensku byli obětmi rasového pronásledování. Nejvyšší správní soud je názoru (shodně s krajským soudem), že jde o skutečnost historicky známou, kterou není třeba prokazovat. K dispozici je např. zpráva Mgr. P. L., z níž vyplývá i to, že pronásledování Romů z rasových důvodů na Slovensku započalo již 23. 6. 1939 a trvalo nejméně do 8. 4. 1945.

Tvrdí-li tedy žalobce, že se ukrýval v letech 1944 až 1945 z rasových důvodů, není důvod mu neuvěřit a je třeba z jeho tvrzení (včetně čestného prohlášení) při posuzování podmínek nároku vycházet. Pokud jde o prokázání pojmu „ukrývání se“, je otázka, jakými důkazy by mělo být ukrývání se prokazováno, a to zvláště u osob romského původu. Nežijí-li již osoby, s nimiž se Romové ukrývali, pak je obtížné, ne-li nemožné, toto ukrývání prokazovat, a je rovněž třeba v této důkazní nouzi vycházet z tvrzení žadatelů, neboť tato tvrzení (pokud jsou v souladu s historickými možnostmi a skutečnostmi) nelze vyvrátit a nelze vyloučit, že situace v nich tvrzená nastala.

Nejvyšší správní soud připouští, že důkazy poskytnuté žalobcem nejsou úplné, nicméně z údajů poskytnutých žalobcem byla stěžovatelce známa doba, místo a okolnosti ukrývání a shodně s názorem krajského soudu uzavírá, že za tohoto stavu věci měla stěžovatelka alespoň minimální množství relevantních údajů, jejichž pravdivost se měla pokusit všemi dostupnými prostředky ověřit. Souhlasí s ním rovněž v tom, že po více než 55 letech není možné trvat na striktním a bezpodmínečném názoru, že údaje oprávněných osob musí být bezpodmínečně svědecky doložené. Je nutno si uvědomit, že žalobci byly v době tvrzeného ukrývání 4 roky, dnes je mu 67 roků a osoby které by mohly vědět o jeho ukrývání, či ukrývání jeho rodiny musejí být nejméně tak staré jak on ale pravděpodobněji ještě starší a nelze nevěřit tvrzení žalobce, že již nežijí. Navíc žalobce

který je neslyšící měl a má ztíženou možnost komunikace s okolím a všechny okolnosti ukrývání mu i z tohoto důvodu nemusí být známy zcela a do všech podrobností. I z tohoto pohledu by mělo být posuzováno případné unesení či neunesení důkazního břemene. Za této situace bude tedy především úkolem stěžovatelky z historických pramenů ověřit zda tvrzení žalobce je pravděpodobné a možné, nikoliv trvat na bezpodmínečném svědeckém doložení tvrzených okolností. Lze souhlasit též s krajským soudem v tom, že teprve v případě, pokud by ze všech dostupných materiálů vyplývalo, že osada žalobce nebyla v rozhodném období vypálena či jinak zničena, eventuelně že k takovým zásahům a pronásledování Romů v daném regionu nedocházelo, či by jinak byla vyvrácena pravdivost tvrzení žalobce, bylo by možné žádost zamítnout.

Nejvyšší správní soud za této situace neshledal kasační stížnost stěžovatelky důvodnou, neboť podle jeho přesvědčení se krajský soud nedopustil tím, že napadené rozhodnutí stěžovatelky zrušil a věc ji vrátil z důvodů výše uvedených k dalšímu řízení, nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky ve smyslu ustanovení § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.

Z uvedených důvodů Nejvyšší správní soud kasační stížnost podanou stěžovatelkou proti napadenému rozsudku Krajského soudu v Plzni zamítl (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

Výrok o nákladech řízení o kasační stížnosti vychází z ustanovení § 60 odst. 1 s. ř. s. (za použití § 120 s. ř. s.). Neúspěšná stěžovatelka nemá na náhradu nákladů řízení nárok ze zákona a žalobci, který byl i v tomto stadiu řízení úspěšný, podle obsahu spisu žádné náklady nevznikly.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 31. března 2008

JUDr. Dagmar Nygrínová
předsedkyně senátu